

Moeten we het hier niet dringend met elkaar over hebben?

De mondiale coronapandemie zorgde half maart 2020 voor een vreemd soort ‘tumultueuze stilte’; de wereld hield haar adem in. Wat overkomt ons? Wat is dit? Waar gaat dit toe leiden? Inmiddels zijn we enkele maanden verder. Het centrum van de coronastatistiek aan de John Hopkins University in de VS telt vandaag meer dan een half miljoen dodelijke slachtoffers: 538.079 (7/7). Terwijl ons land druk doende is met de versoepeling van de lockdown-maatregelen, zorgt het virus elders nog dagelijks voor duizenden nieuwe besmettingen.

Wat heeft deze crisis ons te zeggen? Hoe kwalificeren we wat gaande is? Welke spiritualiteit vraagt dit van de christelijke gemeente? Een gesprek over die vragen bracht ons rond de tafel. Aan het eind van een kwartaal waarvan de gevolgen naar verwachting nog lang zullen nadreunen, zochten we ‘in de veelheid van geluiden, in het stormen van de tijd’ naar een woord dat de waan van de dag overstijgt. We realiseren ons dat we veelomvattende thema’s aansnijden. Soms thetisch, soms vragenderwijs. Maar met een onderliggende uitnodiging aan de lezer: overweeg dit eens, in de relatieve rust van de zomervakantie. Zouden we het daarna in de kerk niet eens dringend nader over deze vragen moeten hebben?

Vooraf

In allerlei media, op opiniepagina’s en in talkshows, zijn dagelijks allerlei analyses over de coronacrisis over ons uitgestort. Die zijn nuttig en nodig. Zonder ze dunnetjes over te gaan doen, stippen we een paar zaken aan:

* De overheid in het communistische China reageerde onthutsend laks. De klokkenluider die al eind december 2019 alarm sloeg, werd berispt en gemuilkorfd; de autoriteiten informeerden de rest van de wereld pas over het besmettelijke virus, toen het al weken rondging.

* De uitbraak op een dierenmarkt in Wuhan kon zulke mondiale proporties krijgen als gevolg van de globalisering. Een virus dat ’s morgens in Jakarta opduikt, kan ’s avonds in Los Angeles of Parijs zijn. Dit weerspiegelt iets van onze samenleving: het volgt de route *die we zelf hebben gecreëerd* (Frank Snowden). En die economische infrastructuur hangt samen met de onrechtvaardige wijze waarop de welvaart is verdeeld.

* Waren we niet gewaarschuwd? Zeker. Na de sars- en de mers-epidemie konden we iets vergelijkbaars verwachten, hadden experts gezegd. Maar economische motieven bepaalden het prioriteitenlijstje. Hadden de overheden iets van de miljarden die nu in reddingsplannen worden gestoken destijds in onderzoek geïnvesteerd, dan lag er nu een vaccin, stellen virologen. Zoals vaker was er dus menselijke *nalatigheid* in het spel. Na de Watersnoodramp van 1953, om maar een voorbeeld te noemen, bleek een ingenieur van Rijkswaterstaat al vóór de oorlog te hebben gewaarschuwd voor de risico’s van de gebrekkige waterkering bij springtij. De man werd als *lastpak* gebrandmerkt. Tot na de ramp, toen mocht hij het Deltaplan ontwikkelen; wrange ironie van de geschiedenis.

I

Alle ogen zijn nu gericht op de coronapandemie, maar als we iets meer uitzoomen zien we simultaan *meerdere crises* aan de gang, die een katalyserende werking op elkaar hebben. Er is sprake van een *ecologische* crisis, waarin duidelijk wordt dat de mens, als God het niet

verhoedt, op weg is zichzelf en de ander te *deleten*. De strijd om voedsel en drinkwater die door deze wereldwijde ramp wordt aangewakkerd, leidt tot oorlogen en vluchtelingenstromen. Het ecologische en het historische werken op elkaar in. Bijvoorbeeld: de desastreuze burgeroorlog in Syrië heeft ook ecologische aspecten, zoals de strijd om water, zoals ecologische veranderende omstandigheden die mensen op drift doen raken. We hebben daarnaast te maken met een *morele* crisis, waarvan de bankencrisis uit 2008 een illustratie was; die gaf een onthullend inblik in het karakter van onze kapitalistische samenleving. Op veel terreinen heerst de dictatuur van het direct-moeten-bevredigen-van-al-onze-verlangens; letterlijk en figuurlijk 'levensbedreigend'.

Op geopolitiek niveau zien we *ontluisterende vormen van leiderschap*: stabiliserende instituties worden voor onze ogen uitgehold en het is de vraag of ze standhouden. De moord op George Floyd zette de schijnwerper op een andere etterende wond: racisme en daarmee samenhangend de erfenis van het kolonialisme.

Er zouden nog andere crises te noemen zijn: de gezagscrisis, de crisis in onderlinge verhoudingen (MeToo!), de crisis in huwelijk en gezin, de crisis van instituties. En niet in de laatste plaats de secularisatie, het verval van de West-Europese samenleving. En vergeet niet: nog niet zo heel lang geleden was er het giftige geweld van IS, waardoor de kerk uit het Midden-Oosten verdreven lijkt te worden. Angst voor terrorisme bepaalde het straatbeeld, na de terreuraanslagen elders in Europa.

Maar het lijkt helaas zo te zijn dat 'een samenleving maar één crisis tegelijk kan waarnemen' (Liuwe Westra). Zo tuimelt ze van de ene in de andere en geven we er nauwelijks blijk van te beseffen dat zich onder onze ogen meerdere crises tegelijk hun verwoestende werk doen.

II

De kerk let op de geschiedenis, waarin God gehandeld heeft, handelt en beloofd heeft te zullen handelen. Groen van Prinsterer formuleerde de geschiedenis dramatisch als het *vlamvend schrift van de levende God*. Zijn we in staat die 'tekens' te verstaan? Helaas is 'geschiedenis' als theologisch thema verwaarloosd in het bewustzijn van kerk en theologie, de afgelopen decennia. Het *pastorale* en het *individuele*, het *missionaire*, de *beleving* en het *zieleheil* waren prominente thema's, zeker ook in prediking en liturgie. Sommige theologie wordt er zelfs door gedomineerd: ze is amper iets anders dan individuele beleving. Maar in het genre van de profetie is de geschiedenis en het handelen van God een aangelegen punt. Zou de kerk er daarom niet goed aan doen om, naast alle inzet voor missionair werk, ook te investeren in de opzet van een breed *profetisch beraad*? Luister naar en absorbeer de kritische en alarmerende observaties die mensen in het onderwijs opdoen, in de jeugdzorg, op de ministeries, op de werkvloer. Vraag eens naar het dystopische dat mensen met een artistieke begaafdheid aanvoelen. Vraag eens rond in de wereldkerk wat men van Europa vindt en waar wij ons van hebben te bekeren. Zorg als kerk dat je een adequate, profetische agenda klaar hebt voor de instabiele tijden waarin wij leven. In de nabije toekomst kunnen de huidige ontwikkelingen katalyseren en het is zeer de vraag of er dan een kerk in Nederland is die weet wat ze dan te doen en te zeggen heeft.

Profetie kun je omschrijven als 'iets gezien hebben en daardoor wat te zeggen hebben'. Laat de kerk dat eens in een beraad aan de orde stellen. Laat de kerk *zichzelf* daarin ook eens kritisch bevragen.

Wat wij soms zien? We zien iets beklemmends.

‘Om profeet te zijn heb je aan pessimisme genoeg’, is een gevleugelde uitspraak. Maar wie zo spreekt, miskent de ernst. Historisch gesproken is dit een gevaarlijke tijd: het zijn niet de minste historici die om alertheid vragen. Theologisch gesproken vraagt dit om *waakzaamheid*. De omvang, het tempo en de intensiteit van de crises doen ons bijvoorbeeld denken aan het escalatiemotief in het bijbelboek *Openbaring*. In de apocalyptische geschiedenisopvatting in de Bijbel loopt de geschiedenis uit op een escalatie. In die lijn denkend valt ons op hoe weinig die eigenlijk theologisch en geestelijk benoemd wordt in de kerk. Is het een teken van haar verburgerlijkering dat ze zelden over het einde der tijden spreekt? Is het het gevolg van een veel te optimistische Koninkrijk-Gods-theologie? In ieder geval wordt daardoor de Maranatha-roep amper gehoord in de kerk. Dat is geen best teken.

III

In de nood van de tijden hopen we op profetische stemmen. *‘De profeten zijn de mensen die door het historische gebeuren heen kijken tot op de raad en de wil van God en van daaruit de positie en de taak van de gemeente van Christus aangeven’*, zei theoloog A.A. van Ruler, in één van zijn radiotoespraken. Als de profetie verstomt weet de kerk niet hoe laat het is en wat ze moet doen. Profetie maakt de kerk dus alert. *‘Daarom is het charisma van de profetie zo onmisbaar voor de kerk. De kerk is, als het lichaam van de messias, het allerdiepst geïnteresseerd in het historische proces. Wat geschiedt er op aarde? Waar gaat het naar toe? Hoe zal de wereld ooit nog eens verlost worden van alle onrecht en geweld? Hoe is de Here God aan de gang in de geschiedenis? En wat hebben wij op grond daarvan als zijn volk te doen?’* (Dr. A.A. van Ruler, *Op gezag van een apostel*, p. 52).

IV

In veel beschouwingen over de crisis in christelijke kring valt het accent op de Godsregering: Hij leidt ons door de tijd, Hij laat niet los wat zijn hand begon. Bron van troost. Trouwens, in een crisis wordt überhaupt duidelijk welke theologische begrippen nog aanwezig zijn en functioneren in iemands theologie. Opvallend is ook dat een heleboel theologieën voor heftige tijden nog slechts *harmlose* termen ter beschikking hebben. Troost, toekomst en hoop. Amper: waarschuwing, inkeer en zwijgen, barensnood, rauwe *kyrie-kreten*.

Wij zingen met Ps. 105: *God die aan ons zich openbaarde, regeert en oordeelt heel de aarde*. Let op: Dit is geen Psalm van en voor negatievelingen – een typering waar wij ons ook niet in zouden herkennen. Bijvoorbeeld: We hebben in deze maanden ook veel ‘gaafs’ gezien; veel vormen van ‘gemene gratie’: de ongekende inzet van artsen en verpleegkundigen, schoonmakers, onderwijzend personeel, de spontaan oplevende betrokkenheid op elkaar in de samenleving.

Het vergt profetische gave om de woorden van Psalm 105 toe te passen in de actualiteit. Misschien moeten we allereerst zeggen dat geen mens die de Bijbel serieus wil nemen, het thema van het oordeel achteloos terzijde kan schuiven. In de Psalmen wordt hierom gebeden. De lijdende hoopt erop. In de apocalyptische toespraken van Jezus, voor Zijn dood en opstanding, wordt over dit oordeel niet gezwegen. Paulus spreekt geregeld over geloof als ‘ontkomen aan de komende toorn’. In de Apokalyps, waarmee de Bijbel eindigt, draven paarden over de schepping, en zij symboliseren het onheil dat geschieden moet. In de

geschiedenis zijn het vooral de gesettelden die de thematiek van het oordeel liever verzwijgen.

Gesteld dat we vandaag te maken hebben met een oordeel, dan is de keerzijde daarvan: zelfkritiek, een belangrijk kenmerk van profetie. Israël schrijft in het Oude Testament '*Geschichtsschreibung gegen sich selbst*', profetische kritiek vooral tegen zichzelf. Bij de volkeren, als contrast, is geschiedschrijving *propaganda*. Kijk goed om je heen in Europa nu, en je ziet de hang naar zelfbevestiging en zelfgloriëring aan de gang. Zeg niet iets storends over ons eigen verleden! Maar Israël bekritiseert *zichzelf* in zijn profetische geschiedenisboeken. Wat een uniek heilig boek is dit. In de canon van Israëls geschiedenis wemelt het van doerakken, dwalingen en doodzondes. Als je dat durft, dan wijs je niet naar anderen, maar dan gaat de hand in eigen boezem: *wij* hebben God in de steek gelaten, Hem en onze naaste niet gediend. Het doel van deze zelfkritiek is niet jezelf te geselen, maar om ervan te leren, om een nieuwe generatie te vormen. Waarin hebben wij gezondigd? Wat hebben wij ten onrechte niet gezien? Wat zijn we uit de weg gegaan? Waarvan hebben wij ons te bekeren? Het is een teken van vitaliteit als je zo durft te spreken. En tegelijkertijd: het is een teken van *Vergreisung* (J.B.Metz), van een bloedeloze eindigende religieuze traditie, als die zelfkritiek verdwijnt en de zelfbevestiging omarmd wordt om te overleven.

Als we spreken over Gods oordeel bedoelen we dit bezinningsproces op gang te brengen. Waarom zou God ons opschudden, *if so*? Wat wil Hij ons hiermee zeggen? Waarom heeft Hij misschien wel genoeg van ons, en van onze religiositeit? Die indringende vragen stelt Israël zichzelf in de Heilige Schrift. Waarom doen wij dat niet?

V

Een oudere generatie theologen – voorzover ze zich met dit thema bezighouden – denkt bij deze vragen meteen aan de moord op 6 miljoen Joden in het hart van het 'christelijke' Europa. A.A. Spijkerboer zei ooit: 'Ik kan me goed voorstellen dat God na de verschrikkingen die Zijn volk zijn aangedaan in de Shoah, over Europa zegt: *Hier wil ik niet langer wezen*'. Een bezinning op christelijke cultuurkritiek kan niet om die brandende vraag heen. Het is een veeg teken dat we zoveel jaar na dato nog bezig zijn met de vraag of we wel voldoende doordrongen zijn van de ernst van de feiten in de Tweede Wereldoorlog. Het is daarbij ook pijnlijk om te constateren dat het bepaald niet de leiders van *onze* traditie waren, die destijds doorhadden en uitspraken dat het bij de vervolging van de Joden ging om een vijandschap tot op God. Het waren theologen als Barth, Bonhoeffer en Miskotte - die in de gereformeerde gezindte als verdacht werden bestempeld - die het destijds scherp zagen. Wat zegt het over onze traditie dat wij dat niet zagen?

VI

Ook als we een breder tijdvak onder de loep nemen, moeten we constateren dat cultuurkritiek in onze traditie überhaupt buitengewoon zwak is ontwikkeld. Wat betreft het profetisch spreken zaten we er in de 20e eeuw meestal naast of kwamen we te laat. Want als we nalieten te spreken toen Gods *volk* werd vervolgd, waar waren we toen Zijn *schepping* grenzeloos werd uitgebuit?

De moord op 6 miljoen Joden is een buitencategorie in de agressie van de mensheid, onvergelijkbaar, vanwege de haat tegen de *God* van het uitverkoren volk die erin openbaar komt. Maar we zien ook overeenkomsten: ging het in beide ontwikkelingen niet om een

dodelijke combinatie van wetenschap, techniek en kapitaal, die alles wat 'heilig' is wegwerkt of misbruikt het voor eigen gewin? Is er in dat opzicht niet een parallel tussen de Jodenvervolging in Europa en de aanval op de schepping? En is eenzelfde soort dynamiek niet operationeel geweest in kolonialisme? Is het niet steeds een vorm van agressie, van domineren, van gebruiken, van zelf *als god* willen zijn?

Wanneer – om een ander aandachtsgebied te noemen – heeft iemand de stem verheven tegen kolonialisme of racisme? Wie staat er om bekend dat hij of zij in woord en levenswandel heeft geageerd tegen het kapitalisme en consumentisme? En waarom hebben al deze thema's zich niet tot een breed gereformeerd kritisch bewustzijn ontwikkeld? Waar waren wij intussen mee bezig?

Nogmaals: we werpen deze vragen niet op om onszelf of anderen te kastijden; dit is een poging kritisch na te denken over onze eigen traditie, met het oog op het nu en de toekomst, met het oog op de vorming van alerte jonge christenen. Daarom de vragen: Is er een bepaald defect in 'onze' theologie, waardoor zulke blinde vlekken konden ontstaan en *blijven bestaan*? Hoe kan het dat we urgente vragen in onze samenleving met liefde overlieten aan andere stromingen binnen de kerk? Het Conciliair Proces, eind jaren '80 van de vorige eeuw, is er een schoolvoorbeeld van. Nu worden wij wakker, ruim dertig jaar na dato, maar toen werd veel kritiek geuit op de beweging die opkwam voor 'vrede, gerechtigheid en heelheid van de schepping'. Wij waren kritisch, maar intussen werd niet geïnvesteerd in een geloofwaardig, duurzaam alternatief.

Is het misschien zo dat er in onze traditie een is-gelijk-teken is komen te staan tussen theologisch-orthodox en politiek-conservatief?

VII

We herinneren ons de enkele keer waarop zelfkritiek uitmondde in de erkenning van fouten. Dr.ir. Jan van der Graaf, jarenlang algemeen secretaris van de Gereformeerde Bond, heeft in een terugblik, in 2014, royaal erkend dat de gereformeerde gezindte in ons land ten aanzien van apartheid verkeerd zat (<https://www.rd.nl/opinie/dood-mandela-dwingt-orthodox-christelijk-volksdeel-tot-zelfonderzoek-1.369941>). Een groots moment, maar ook: zeldzaam. Waarom is dat belangrijk: omdat het een teken is van voortgaand denken, van bereidheid je fouten in te zien, van lef om te durven zeggen dat je ernaast zat. Daarmee staat of valt je traditie niet, er zijn nog zoveel andere goede dingen die we inbrengen in de kerk. Nogmaals: zelfkritiek is een teken van vitaliteit.

VIII

Deze tijd noopt tot dieper nadenken over de *machten* in onze cultuur. Theologen denken met een eigen theologisch vocabulaire na over de tijd. In de Bijbel wordt onze werkelijkheid zelden als neutraal terrein beschouwd. Altijd is er sprake van goden en afgoden, van Baäls en Astartes, van het Beest, de demonen en de machten, van koningen, heerschappijen en machthebbers, en van kongsi's tussen al die werkelijkheden. Als we in onze cultuur veel stemmen horen spreken over de grote conglomeraten van macht (economisch, technologisch, politiek) die ons op een onzichtbaar en oncontroleerbaar niveau beïnvloeden en bepalen, is dat voor de kerk geen vreemde taal of nieuwe realiteit. Zij weet dat wij niet te

vechten hebben met mensen of met meningen, maar dat er een permanente geestelijke strijd gaande is.

Maar let op: ook de kerk zelf kan zo verblind zijn dat ze in de greep is geraakt van die machten. Dat vrezen wij weleens: dat de kerk zo amechtig zoekt naar relevantie en naar erkenning door deze wereld, dat ze niet doorheeft ingekapseld te zijn in de belangen en in de manier van denken van deze wereld.

IX

Nog een keer over het oordeel, want dat is een klemmende vraag. *'Here kere van ons af / uw vertoornend aangezicht'*, dichtte Adriaan Valerius tijdens de opstand tegen de Spaanse overheersing. Kunnen wij de coronacrisis een soortgelijke manier duiden als een expressie van Gods toorn?

Wie over het oordeel spreekt moet zeer zorgvuldig zijn. Voor je het weet praat je *heidens*. Voor je het weet stel je bij elk *malheur* dat jou treft: Welke goden hebben wij vertoorned? Het is een thematiek vol met vrezen en beven. Zowel voor wie erover spreekt als voor wie erover zwijgt.

En er is nog een bitter dilemma. Wie zijn nu mondiaal gezien de grootste slachtoffers? Het zijn de armen, de zwakken, de vluchtelingen. In landen zonder goede gezondheidszorg, zonder voldoende IC- bedden-capaciteit, zonder sociaal vangnet bij werkloosheid, zonder financiële compensatie voor gederfde inkomsten; in die landen komt deze crisis nog veel harder aan. Het doet denken aan het gebed van koning David: *'...maar deze schapen, wat hebben zij gedaan?'* (2 Sam. 24:17). Het zijn de zwakken die voortdurend in dieper lijden worden gedrukt. Het zijn uitgerekend degenen die God na aan het hart liggen. Zou die werkelijkheid ons juist niet veel meer wakker moeten schudden? Als het *ook ons* aan het hart gaat dat deze crisis vooral de zwakken treft, moeten dat we dan niet nog scherper naar onszelf kijken? Leven wij niet al in economische systemen waarin de zwakke landen onze welvaart faciliteren? Wereldwijd zijn er 13,8 miljoen 'moderne slaven' tegen een hongerloontje aan het werk voor onze economie; bijna 2 'slaven' per Nederlands huishouden (https://sargasso.nl/koopmacht-deel-1/?fbclid=IwAR3hQ-ku_ThVPH_N1zvM-hiEGuDrAaEvjtkr3js42G_6Gd2aOJzCqxLNmvM) Leven wij niet al gezamenlijk ten koste van anderen? Laat deze crisis daarom niet nog scherper zien hoe de verhoudingen liggen?

Als we dit besef meer zouden inleven, zou dat ons veel meer *de daad in duwen*. Zoals het wegvoeren van Israël uit ons midden, ons *collectief* 'de daad in had moeten duwen', in gemeenschappelijk verzet – alle gewaardeerde verzetsdaden ten spijt. Zoals de ontwrichting van de schepping ons aan het denken zet, en ons de daad in duwt van andere bestedingspatronen en van een andere verbeelding. Zo kan ook deze onthulling van verhoudingen ons de daad in duwen van een vernieuwd commitment tot rechtvaardige verhoudingen.

Dit alles vergt een spiritualiteit van schuldbelijdenis en verootmoediging, van contemplatie en actie, van gebed en van doen. Het één moet niet zonder het ander willen. Misschien dat we in prediking, catechese en gemeenteberaad veel meer kunnen oefenen in 'verzet'. Als je theologisch gezien iets van vreemdelingschap begrijpt, moet je in je doen en laten wellicht iets van anderszijn, weerbaarheid en verzet oefenen.

X

Wat valt er te hopen?

In 1988 preekte Desmond Tutu tegen het apartheidsregime. *'You will bite the dust!* - Jullie zullen in het stof bijten', zei hij, 'omdat jullie zwarte mensen als tweederangs burgers bestempelen. Daarmee doen jullie alsof je 'als God' bent, en dat is blasfemisch. En omdat God de Levende is, zal Hij jullie oordelen. *You will bite the dust!* De preek vertolkte Tutu's hoop voor Zuid-Afrika: Dit gaat eens voorbij, wacht maar....

Wat zou het hedendaagse equivalent zijn in onze situatie? 'Dit kapitalisme zal vallen'....? Let wel, dat is een scherp oordeel, want de val van wat sommigen 'roofkapitalisme' noemen, zal onze samenleving dieper raken dan je denkt. Op welke manier heeft winst, competitie, de zucht naar meer en groter niet heel onze samenleving in de greep? Betekent dat ook: *wij* zullen vallen? In apocalyptische tijden geldt dan in ieder geval één ding: zorg ervoor dat je zó van Christus bent, dat je niet bang hoeft te zijn voor die catharsis. Niet om je daarmee te verschansen achter dikke kerkmuren ('wij hebben het!') maar om juist beschikbaar te zijn voor deze samenleving, juist wanneer zij kraakt, juist wanneer misschien ook wel grotere ontwrichting om je heen gaat gebeuren. Want met de apocalyps zal ook de nood dichterbij komen. Geve God het dat je, des te meer je van Christus bent, des te vrijer bent en dan ook des te humaner zou kunnen handelen.

Wat mogen we hopen? Als de crisis van de kerk is dat zij zo verwereldlijkt is, dan is het geen vreemde gedachte dat God ons momenteel *uitschudt*. Op het gevaar af dat we als zwartkijkers te boek komen te staan: onze hoop is aangevochten. Het is een heimelijke hoop, op een meesterzet, dat de Levende zelf in ons midden komt, als de nood het hoogst is. Zodat net op het moment dat de veelkoppige vijand de overwinning denkt te kunnen boeken, *'dat dan, dat dan, dat dan, hij zelf komt tot den val'* (óók Valerius).

Tenslotte

We hebben onze overwegingen biddend en zoekend opgeschreven, in de hoop daarmee de bezinning binnen de christelijke gemeente te dienen, niet als een discussiestuk dat polariseert. Dit zien we, we leggen het ter toetsing aan lezers voor. Reageer gerust (areopagus@izb.nl): worden de inzichten herkend? Zijn er bijdragen te delen die het gesprek verder helpen? We hopen zo de verkondiging van het evangelie – in het bijzonder via de prediking te dienen; opdat ze bijdraagt aan geloof en waakzaamheid. We doen dat in het besef dat de voortgang van het evangelie meer beslissend is voor de definitieve komst van Gods Koninkrijk dan welke crises ook.

Den Haag, 7 juli 2020

Ds. Cock Blenk, Den Haag

Ds. Kees van Ekris, Zeist

Ds. Bert Karel Foppen, Den Haag

Koos van Noppen, Amersfoort

Aanzetten tot gesprek

1. Waar raakt dit stuk u? Waar irriteert het u?
2. Er wordt gesproken van een opeenstapeling van crises, terwijl de samenleving maar één crisis tegelijk kan waarnemen. Herkent u deze 'eenkennigheid'.
3. Welke van de genoemde crises houdt u het meest bezig?
4. In de apocalyptische geschiedenisopvatting in de Bijbel loopt de geschiedenis uit op een escalatie. Hoe speelt dat een rol in uw kijk op de actualiteit?
5. Welke plaats heeft de Jodenvervolging in uw denken en geloven?
6. 'Waarom zou God ons opschudden, if so? Wat wil Hij ons hiermee zeggen? Waarom heeft Hij misschien wel genoeg van ons, en van onze religiositeit? Die indringende vragen stelt Israël zichzelf in de Heilige Schrift. Waarom doen wij dat niet?' Welke (zelf)kritische vragen roept het document bij u op?
7. 'Het zijn de zwakken die voortdurend in dieper lijden worden gedrukt. Het zijn uitgerekend degenen die God na aan het hart liggen.' Op die constatering volgt een reeks vragen: Zou die werkelijkheid ons juist niet veel meer wakker moeten wakker schudden? Als het ook ons aan het hart gaat dat deze crisis vooral de zwakken treft, moeten dat we dan niet nog scherper naar onszelf kijken? Leven wij niet al in economische systemen waarin de zwakke landen onze welvaart faciliteren? Wereldwijd zijn er 13,8 miljoen 'moderne slaven' tegen een hongerloontje aan het werk voor onze economie; bijna 2 'slaven' per Nederlands huishouden. Leven wij niet al gezamenlijk ten koste van anderen? De vragen verdienen een nadere bespreking. Op welke wijze verbinden we ze met ons dagelijks leven?
8. 'Als je iets van vreemdelingschap begrijpt, moet je in je doen en laten wellicht iets van anderszijn, weerbaarheid en verzet oefenen.' Hoe krijgt dat gestalte?
9. Waar put u hoop uit?
10. De voortgang van het evangelie is meer beslissend voor de definitieve komst van Gods Koninkrijk dan welke crises ook – is de slotzin van het document. Hoe beoordeelt u die stelling?